

Betänkandet - Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42)

Remiss från Utbildningsdepartementet
Remisstid 9 december 2024

Förslag till beslut

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Föredragande borgarråd Torun Boucher

Sammanfattning av ärendet

Regeringen beslutade i juni 2022 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå de ändringar som krävs för att säkerställa att folkbildningen styrs effektivt. I betänkandet *Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid* (SOU 2024:42) föreslås en ändrad målstruktur med nya delmål och indikatorer för att förbättra målstyrningen av statsbidraget. Utbildningsdepartementet har remitterat betänkandet till bland annat Stockholms stad för yttrande.

Studieförbunden har de senaste åren varit föremål för debatt och utredningar. Riksrevisionen har vid flera tillfällen konstaterat att systemet har brister och att uppföljning och kontroll bör förbättras. Hösten 2022 publicerade Riksrevisionen sin senaste granskning (RiR 2022:20) som visade att studieförbundens kontroll och uppföljning brister i alla led och att det finns tydliga indikationer på att statsbidraget går till annat än folkbildning.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, arbetsmarknadsnämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden och utbildningsnämnden. På grund av kort remisstid från Utbildningsdepartementet har nämnderna lämnat in kontorsyttranden som svar på remissen.

Stadsledningskontoret förstår utredningens argument med att hålla armlängds avstånd mellan stat och studieförbund för att inte begränsa folkbildningens oberoende och kraft. För att återskapa samhällets förtroende för studieförbunden bedömer

stadsledningskontoret dock att det behövs förändringar i fråga om fördelning och uppföljning av statsbidraget till studieförbunden.

Arbetsmarknadsförvaltningen delar utredningens förslag om att behålla nuvarande självförvaltningsmodell. Detta mot bakgrund av utredningens sammantagna bedömning.

Idrottsförvaltningen anser att det är av vikt att den frihet som folkbildningen åtnjuter bibehålls utifrån demokratins ramar och utifrån de övergripande mål staten anför med folkbildningsanslaget.

Kulturförvaltningen förstår utredningens argument med att hålla armlängds avstånd mellan stat och studieförbund för att inte begränsa folkbildningens oberoende och kraft. Kulturförvaltningen har samtidigt goda erfarenheter av att förändra och utveckla stödsystemet till studieförbunden. För att återskapa samhällets förtroende för studieförbunden bedömer kulturförvaltningen att staten behöver göra kraftfulla förändringar i fråga om fördelning och uppföljning av statsbidraget till studieförbunden.

Utbildningsförvaltningen har i sak inget att invända mot förslagen samt instämmer i behovet av tydligare styrning och uppföljning av statsbidragen. Samtidigt vill förvaltningen understryka betydelsen av folkbildning som en del av samhällets demokratibyggnad.

Föredragande borgarrådets synpunkter

Folkrörelsens institutioner, sprungna ur gräsrotterna, är del av den svenska demokratins hjärta. Folkbildningens organisationer är viktiga plattformar för folk att engagera sig i och aktivt delta i det demokratiska samtalet. Det är därför viktigt att slå vakt om civilsamhällets självförvaltningsmodell samtidigt som verksamheten måste kvalitetssäkras och följas upp på olika sätt så att det inte kan förekomma missbruk av de bidragssystem som finns.

Jag förespråkar därför Folkbildningsutredningens förslag om en fortsatt självförvaltningsmodell där Folkbildningsrådet ska behålla ansvaret för fördelning och uppföljning av statsbidrag till studieförbunden. Jag instämmer i utredningens argument om att hålla armlängds avstånd mellan stat och studieförbund för att inte begränsa folkbildningens oberoende och kraft.

Stockholm den 27 november 2024

Torun Boucher

Bilaga

Betänkandet - Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42), dnr KS 2024/979-1.1

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Kommunstyrelsen

Särskilt uttalande av Jan Jönsson och Isabel Smedberg-Palmqvist (båda L) och Kristin Jacobsson (C) enligt följande.

Frågan om folkbildning är en angelägen och viktig fråga. Centerpartiet och Liberalerna delar kontorets syn att studieförbunden har en stor betydelse för alla stockholmarnas jämlika tillgång till kunskap och samhällsengagemang. Folkhögskolorna har också en viktig del av att stärka och utveckla demokratin och att förmedla viktig kunskap. Folkbildningen är en helt avgörande resurs som når många som står långt från arbetsmarknaden och välkomnar alla oberoende av ålder, bakgrund eller funktionsförmåga. Studieförbunden har dessutom spelat en avgörande roll för de många ukrainare som kommit till Sverige efter Rysslands invasion. Det är här många tagit sina första steg för att lära sig svenska genom kurser för nyanlända, samtidigt som de på plats förvärvat kunskap om det samhälle de flytt till. Sammantaget är folkbildningen en central pusselbit i vårt samhälle.

Samtidigt ser vi också behov av att stärka utvärderingen och kontrollen av de stöd som fördelas ut. Vi ser därför positivt på att stadens Kulturförvaltning har arbetat för att förändra och utveckla stödsystemet till studieförbunden. Vi ser även positivt på att staten ser över uppföljning av bidragen till studieförbunden.

Men samtidigt som utvärderingen av bidragen stärks måste det också finnas grundförutsättningar för att värna och stärka folkbildningen. Medan regeringen olyckligt drar ner på stöden till folkbildningen så satsar våra partier i Stockholm särskilt på folkbildningen i våra budgetar, samtidigt som ordet inte nämndes en enda gång i majoritetens budget. Vi kommer fortsätta att värna Stockholms civilsamhälle och folkbildningen.

Ärendet

Regeringen tillsatte i juni 2022 en särskild utredare med uppdrag att föreslå ändringar som säkerställer en ändamålsenlig styrning, uppföljning och kontroll av statsbidraget till folkbildningen samtidigt som folkbildningen ges de bästa förutsättningar att verka. I september 2023 beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv där uppdraget ändrades till att utredaren även ska överväga om styrningen och medelstilledningen helt eller delvis ska hanteras av en eller flera myndigheter i stället för Folkbildningsrådet. Uppdraget utvidgades även till att föreslå hur kontroll och granskning av användningen av statsbidraget kan stärkas på alla nivåer inom folkbildningen. Vidare skulle utredningen även föreslå villkor för återbetalning av statsbidrag som inte använts.

I juni 2024 överlämnade Folkbildningsutredningen betänkandet *Bildning, utbildning och delaktighet - folkbildningspolitik i en ny tid* (SOU 2024:42) till regeringen. Folkbildningsutredningen inleder med att beskriva att arbetet bör ses mot bakgrund av det omfattande fusk som avslöjades på Järva i Stockholm hösten 2020. Det fanns i ljuset av de brister som avslöjades ett behov av att se över styrning, uppföljning och kontroll av folkbildningen. Även Riksrevisionen hade inlett en granskning med anledning av det inträffade på Järva. Den granskningen skulle visa att arbetet med kontroll och uppföljning hade brister i alla led.

Utredningen föreslår ett nytt övergripande mål för folkbildningen i form av höjd bildningsnivå, höjd utbildningsnivå och ökad delaktighet i samhället. Vidare föreslår utredningen ett nytt syfte med statsbidraget till folkbildningen där syftet föreslås vara att säkerställa finansiering av en infrastruktur för folkbildning i hela landet för att på så sätt främja det övergripande målet för folkbildningspolitiken. Utredningen föreslår även ett avskaffande av självförvaltningsmodellen för att ersättas av en modell där Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) fördelar, kontrollerar och följer upp folkbildningsanslaget. Vidare föreslår utredningen en rad åtgärder för att stärka kontroll och uppföljning av folkbildningens verksamheter. En åtgärd som föreslås är att uppföljning och utvärdering ska ske på tre nivåer, staten, Folkbildningsrådet/SISU Idrottsutbildarna respektive bidragsmottagare, där den statliga utvärderingen ska ha en framträdande roll. Ytterligare åtgärder är att Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna i större omfattning ska analysera och tillgängliggöra resultat från sina uppföljnings- och kontrollinsatser samt att Riksrevisionen ska genomföra årliga revisioner på Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna. Utredningen föreslår även att bidrag som återbetalas från bidragstagande organisationer till Folkbildningsrådet eller SISU Idrottsutbildarna ska återbetalas till staten om summan under ett budgetår uppgår till mer än 10 miljoner kronor.

Remissammanställningen

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, arbetsmarknadsnämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden och utbildningsnämnden. På grund av kort remisstid

från Utbildningsdepartementet har nämnderna lämnat in kontorsyttranden som svar på remissen.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 15 oktober 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret anser att folkbildning spelar en viktig roll i samhällets demokratibyggnad och att studieförbunden har stor betydelse för att alla stockholmare ska ha jämlik tillgång till kunskap och kunna delta i samhället. Tillsammans med folkhögskolor är studieförbunden viktiga aktörer för främjandet av bildning, utbildning, kultur och samhällsliv. Studieförbund och folkhögskolor har ett särskilt uppdrag i det livslånga lärandet, att fler unga och vuxna ska få utbildning. Folkhögskolans pedagogik bidrar exempelvis till att vuxna med funktionsnedsättning kan studera på sina villkor.

Statens stöd till studieförbunden fördelas idag av Folkbildningsrådet som även följer upp fördelat stöd. Under åren har stödet till studieförbunden justerats vid ett flertal tillfällen, utan att ha kunnat råda bot på problem med fusk och välfärdsbrott. Precis som utredningen påpekar finns det en lojalitetskonflikt med att Folkbildningsrådet å ena sidan har en myndighetsroll samtidigt som det ska värna om medlemmarnas, studieförbundens, intressen. Stadsledningskontoret anser att det är av vikt att offentliga medel används ändamålsenligt och bidrar till att stärka individers, samhällets och demokratins utveckling.

I Folkbildningsutredningen föreslås att Folkbildningsrådet ska behålla ansvaret för fördelning och uppföljning av statsbidrag till studieförbunden. Stadsledningskontoret förstår utredningens argument med att hålla armlängds avstånd mellan stat och studieförbund för att inte begränsa folkbildningens oberoende och kraft. För att återskapa samhällets förtroende för studieförbunden bedömer stadsledningskontoret dock att det behövs förändringar i fråga om fördelning och uppföljning av statsbidraget till studieförbunden.

Stockholms stad har goda erfarenheter av att förändra och utveckla stödsystemet till studieförbunden. Studieförbunden ska vara fria att forma sitt innehåll och sin verksamhet samtidigt som de måste vara fria från fusk och felaktigheter. Utredningen konstaterar att studieförbunden inte når vissa grupper i samhället, ofta de grupper som kanske behöver folkbildning mest. Av utredningen framkommer även att samhällets och medborgarnas tillit till stödsystemet är avgörande för den långsiktiga förankringen och att denna tillit är utmanad. Sedan år 2023 har Stockholms stad ett dialogbaserat stöd till studieförbunden som inte prövas i relation till statens stöd. Folkbildningsutredningens slutsatser liknar i flera delar den analys som föranledde förändringen av stadens stöd till studieförbunden. Studieförbunden söker och beviljas stöd av staden utifrån den verksamhet de planerar att genomföra och vilka effekter som verksamheten väntas ha på stockholmarna. Detta har medfört att studieförbunden

i Stockholm har möjlighet att utveckla verksamhet som möter de behov som finns i staden idag.

Stadsledningskontoret föreslår att remiss angående Betänkandet – Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42) anses besvarad med hänvisning till vad som anförs i stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Arbetsmarknadsförvaltningen

Arbetsmarknadsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 8 oktober 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Betänkandet beskriver förtjänstfullt folkbildningens viktiga och nödvändiga roll i samhället. Studieförbund och folkhögskolor har dessutom ett särskilt uppdrag i det livslånga lärandet, att fler unga och vuxna ska få utbildning. Folkhögskolans pedagogik bidrar exempelvis till att vuxna med funktionsnedsättning kan studera på sina villkor. Folkhögskolorna och studieförbunden är viktiga aktörer inom vuxenutbildningen vid sidan av komvux. Arbetsmarknadsförvaltningen delar utredningens förslag om att behålla nuvarande självförvaltningsmodell. Detta mot bakgrund av utredningens sammantagna bedömning. Utredningen pekar på svagheter i olika förslag som lämnas. Till exempel finns alternativa förslag av styrmodeller som ökar administration och skapar byråkrati, enligt utredningens analys. Arbetsmarknadsförvaltningen delar utredarens syn att flera förslag leder till ökade administrativa kostnader till nackdel för bildning, utbildning och demokratiska värden. Det gynnar inte staden och folkbildningen ur ett arbetsmarknads- och utbildningsperspektiv.

Idrottsförvaltningen

Idrottsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 4 oktober 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Idrottsförvaltningen ser positivt på utredningens förslag. Det är av stor vikt att offentliga medel används ändamålsenligt och bidrar till att stärka individers, samhällets och demokratins utveckling. Den striktare och mer omfattande kontrollen och uppföljningen bidrar troligtvis till ökad administration för de berörda organisationerna vilket kan, med bibehållen nivå på statsanslaget, leda till antingen minskad kvalitet på verksamheten eller minskad omfattning av verksamheten. Förvaltningen anser att det är av vikt att den frihet som folkbildningen åtnjuter bibehålls utifrån demokratins ramar och utifrån de övergripande mål staten anför med folkbildningsanslaget.

Kulturförvaltningen

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 14 oktober 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Folkbildningsutredningen föreslår att Folkbildningsrådet behåller ansvaret för fördelning och uppföljning av statsbidraget till studieförbunden. Kulturförvaltningen förstår utredningens argument med att hålla armlängds avstånd mellan stat och studieförbund för att inte begränsa folkbildningens oberoende och kraft.

Kulturförvaltningen har samtidigt goda erfarenheter av att förändra och utveckla stödsystemet till studieförbunden. Studieförbunden ska vara fria att forma sitt innehåll och sin verksamhet samtidigt som den måste vara fri från fusk och felaktigheter. Utredningen konstaterar att studieförbunden inte når vissa grupper i samhället, ofta de grupper som kanske behöver folkbildning mest. Folkbildningsrådet har inte lyckats styra studieförbundens verksamhet åt rätt håll. För att återskapa samhällets förtroende för studieförbunden bedömer kulturförvaltningen att staten behöver göra kraftfulla förändringar i fråga om fördelning och uppföljning av statsbidraget till studieförbunden.

Kulturförvaltningen anser att studieförbunden har haft stor betydelse för alla stockholmarnas jämlika tillgång till kunskap och samhällsengagemang. Stockholm införde 2023 ett dialogbaserat stöd till studieförbunden som har gett studieförbunden i Stockholm möjlighet att utveckla verksamhet som möter de behov som finns i staden idag. Många stockholmare är i behov av bildning och platser att mötas på.

Utbildningsförvaltningen

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 27 september 2024 har i huvudsak följande lydelse.

Utbildningsförvaltningen har i sak inget att invända mot förslagen samt instämmer i behovet av tydligare styrning och uppföljning av statsbidragen. Samtidigt vill förvaltningen understryka betydelsen av folkbildning som en del av samhällets demokratibyggande. Studieförbund och folkhögskolor är viktiga aktörer för främjandet av bildning, utbildning, kultur och samhällsliv. Folkhögskolorna spelar en betydande roll i att tillhandahålla utbildningsmöjligheter för människor med funktionsnedsättningar och dem som tidigare placerats i anpassad grund- och gymnasieskola.